

वा० रा०

॥ १२ ॥

मानिषादेति ॥ कौंचहंतृप्रत्यक्षदृश्यमाननिषादशापरूपोर्थस्तु स्पष्ट एव ॥ किंच मालक्ष्मोः निषीदत्यस्मिन् तत्संबोधनं मानिषाद यद्यस्माद्धेतोः कौंचमिथुनात् मंदोदरीराव
णरूपात् एकं काममोहितं रावणं अवधीः हतवानसि तस्मात्त्वं शाश्वतीः समाः अनेकान्संवत्सरान् अद्वितीयां प्रतिष्ठां अखंडैश्वर्यानंदावाप्तिं अगमः प्राप्नुहि तेनार्थतः शब्द
तोपिमनाक्काव्यार्थसूचनं इत्युक्तेः ॥ श्रीरामकृत रावणवधरूपकाव्यार्थः काव्यादौ अवश्यकर्तव्याशीर्वादश्च सूचित इति तीर्थः ॥ कतककृत्तु प्रत्यक्षसंहंतृनिषादशापरूपोर्थस्तु
स्पष्ट एव ॥ किंच नितरां सदेवर्षिगणं त्रैलोक्यं अवसादयति पीडयतीति निषादः ॥ तस्य संबुद्धिः हे निषाद रावण यद्यस्मात् कौंचमिथुनात् ॥ अल्पीभावार्थं कुंचेः पचायच्च
कुंचं ततः स्वार्थिको अण् कौंचं ॥ राज्यक्षयवनवासादिदुःखेन अत्यल्पीभूतं परमकार्श्यं गतं यत् मिथुनं सीतारामरूपं तस्मात् एकं सीतारूपं यस्मादवधीः वधाभ्यधिकपीडां प्रा
पितवानसि तस्मात्त्वं प्रतिष्ठां यालंकापुरे पुत्रपौत्रभृत्यगणवैशिष्ट्येन ब्रह्मणा प्रतिष्ठादत्ता तां अतः परं मागम इति काव्यार्थसूचनं ॥ त्रैलोक्यस्य परममंगलरूपं चेदं सत्यसरस्व
त्यापुरस्तादाविर्भावितमित्याह ॥ अत्रेदमवधेयं ॥ रावणवधे जाते अयोध्याराज्यप्राप्त्यनंतरं नारदं प्रतिप्रश्न इति स्वयमेव व्याख्यातत्वात्तदुत्तरकालिकैतत्श्लोकस्य एवंविधि

मानिषादप्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः ॥ यत्कौंचमिथुनादेकमवधीः काममोहितं ॥ १५ ॥

घटितस्योक्तार्थस्य कतकमते कथं संगतिः ॥ कथं वा सर्वज्ञासत्यसरस्वती भूतमर्थमाशास्त्रत्वेन निर्दिशेदिति ॥ तीर्थव्याख्यानेपि इदं काव्यार्थसूचनं कविना कार्यमितितदुक्तसं
मतिश्लोकार्थाद्गम्यते ॥ तत्र वाल्मीकेस्तथा तात्पर्यं किमिदं व्याहृतं मया इत्युक्तेरसंगतेः ॥ नच किमिदमित्यस्य पद्यगद्यं चेत्पर्यः ॥ तदप्येव श्लोकोभिगीतो मरुतः परिवेष्टारो मरुत्त
स्यावसन्गृहे इत्यादि बहुशः श्रुतिषूपलंभेनेदं शाक्षरसन्निवेशस्य श्लोकत्वेन मुनेरज्ञानमित्यस्यात्यंतमनुचितत्वात् ॥ प्राक्तन नारदः कृपिसंवादस्यापि श्लोकरूपतया तत्रैव संदेह
करणौचित्याच्च ॥ तत्तत्पश्चात्तरं सर्वं केवलसंस्कृतैरेव एतत्श्लोकोत्तरमेव श्लोकैस्तस्यापि निबंधनमिति कल्पना तु न युक्ता मानाभावात् अन्यथोपपत्तेश्च अधर्मत्वबुद्धि
पूर्वं कथितवचनस्येदं शेषे तात्पर्यसंभवस्याप्यभावाच्च ॥ माण्डोयोगाभावेऽगम इत्येतावन्मात्रेण लुब्धा भूतत्वं स्वैव प्रतीत्या आशिषोऽप्रतीतिश्च ॥ एतत्श्लोकनिर्गमकाले कवेः का
व्यं करिष्यामीति बुद्धिरप्यभावाच्च ॥ ब्रह्मोपदेशानंतरमेव हि तथा बुद्धिर्वाल्मीकेः मम तु प्रतिभाति ॥ नारदात्स्वगुणश्रवणानंतरं मुनेः स्ववर्णनेच्छां ज्ञात्वा स्वचरित्रस्य च करुणार

वा० कां०

॥ १२ ॥